
SOBRE LA CATEGORIA VERBAL DE TEMPS EN BÚLGAR*

ON THE VERBAL CATEGORY OF TENSE IN BULGARIAN

ALFONS OLIVARES NIQUI

Seminari d'Estudis Eslaus, Universitat Pompeu Fabra

jamaslinin@telefonica.net

Resum: El sistema verbal búlgar conserva en principi l'esquema antic. La tendència que antigament operà sobre els sistemes eslaus convertint el perfet en un passat general sembla que també va actuar en búlgar, però menà a resultats diferents. Una innovació fou el valor testimonial associat als temps passats, davant del valor neutre dels no-passats. El sistema s'ha enriquit amb altres innovacions basades sobre els valors de perfet: perfets secundaris, formes narratives, mode conclusiu i formes dubitatives.

Dediquem aquest treball a trobar una representació d'aquestes formes en fórmules de relacions temporals «E rel R rel S» per tal de veure que les podem considerar «temps» perquè mostren una relació amb el centre d'íctic, sigui directa o sigui indirecta i més complexa.

Paraules clau: perfet, perfets secundaris, formes narratives, mode conclusiu, formes dubitatives.

Abstract: The Bulgarian verbal system still preserves the old outline. The trend that operates formerly on the slavic systems for which the perfect became a general simple past seems also operated in Bulgarian, but driving to different results. An innovation was the witnessed value associate to past tenses, in front of the neuter value of non-past. The system has been enriched with other innovations based on perfect values: secondary perfects, distanced forms, conclusive mood and doubtful forms.

(*) Aquest treball és una revisió molt ampliada de la comunicació presentada el 21/01/2014 a la Universitat de Castilla-La Mancha (Ciudad Real) dins del marc del XLIII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística. Els treballs d'aquest simposi no es van publicar.

This study is devoted to met the representation of these forms in formulae of time relationships «E rel R rel S»; it would be appropriate for considering them «tenses» because show a relation with the deictic centre, whether direct or indirect and more complex.

Key words: perfect, secondary perfects, distanced forms, conclusive mood, doubtful forms.

1. INTRODUCCIÓ

El sistema verbal búlgar pot ser força interessant per a l'estudiós català perquè el búlgar és «la més romànica de les llengües eslaves» i, malgrat les diferències notables, té interessants punts de contacte amb el nostre sistema, sobretot si l'examinem comparant els temps homologables en general (Olivares Niqui 1998), però també es pot treure profit de la comparació des del punt de vista del sistema, on veiem que molts valors dels temps búlgars són aplicables al català, fins i tot una bona part dels usos perifèrics (Olivares Niqui 2017).

En búlgar, la categoria d'aspecte té un paper important, com a la majoria de les llengües eslaves, però el seu sistema verbal encara es basa en la categoria de temps, igual que en búlgar antic, i va enriquir el seu paradigma amb sèries de formes noves que aporten alguns valors modals.

En aquest treball estudiem aquestes formes, antigues i noves, amb l'objectiu de valorar si totes (o algunes) es poden considerar «temps verbals» i amb aquesta finalitat veurem si es poden representar amb fórmules de relacions temporals.

Hi hem inclòs algunes referències al macedoni perquè és una llengua germana del búlgar per morfosintaxi i per història i comparteix trets particulars amb algunes parles búlgares, diferents de les altres llengües eslaves.

2. ELS TEMPS TRADICIONALS DE LA GRAMÀTICA BÚLGARA

No és la nostra intenció de fer un estudi sobre el concepte de temps verbal, sinó solament descriure les seves realitzacions dins del sistema búlgar i posar en relleu el seu caràcter dític.

La gramàtica tradicional descriu nou temps dins del mode indicatiu: present, aorist (passat acabat), futur, futur passat, perfet (passat indeterminat), imperfet (passat

inacabat), plusquamperfet (passat anticipat), futur perfet i futur passat perfet. Els hem enunciat amb la terminologia que ens és més familiar (també utilitzada freqüentment pels autors búlgars) i entre parèntesis donem el nom tradicional.

A partir d'aquest esquema, que no s'ha posat en dubte durant anys, han anat proliferant altres «temps», enquadrats en «modes» molt diversos, més o menys justificats: narratiu, admiratiu, dubitatiu, resultatiu, inferencial, etc. El subjuntiu, també anomenat conjuntiu, ha estat un mode històricament dels més controvertits (Nicolova 2008: 327-329; Olivares Niqui 2019: 13-14). L'últim fou el mode conclusiu, descrit i justificat per Kucarov (1994) en una monografia molt detallada, que ningú no ha discutit.

Les definicions dels autors búlgars estan bàsicament d'acord que el temps és una categoria dística (tot i que no ho solen dir així) que marca la posició de l'acció verbal directament en relació amb un punt de referència, que sol ser el moment del discurs, o bé indirectament mitjançant un moment d'orientació complementari (*orientacionen moment*) que està situat en una posició d'anterioritat o posterioritat en relació amb el moment del discurs (Stankov 1983: 288-289). Moreno Cabrera (1991: 291-293) està bàsicament d'acord amb el caràcter dístic del temps verbal que descriuen els autors búlgars i, pel que respecta al verb català, Pérez Saldanya (2002: 2574-2577) també hi coincideix.

Sobre quants moments complementaris hi ha en búlgar, i per què, també hi ha hagut discussions, centrades bàsicament en el fet que sigui l'acció verbal mateixa o el resultat de l'acció el que es relaciona amb el moment d'orientació, però no entrarem ara en aquesta controvèrsia perquè va més enllà del tema que ens ocupa.

Tot i que hi ha diverses formulacions igualment vàlides, com Reichenbach (1947), en qui semblen inspirar-se totes les altres, la formulació vectorial de Rojo i Veiga (1999: 2876-2879), la formulació matemàtica de Nicolova (2008: 262-269), per citar algunes que coneixem, citarem únicament Comrie (1993) perquè es refereix explícitament al búlgar i perquè les seves notacions semblen prou explícites i útils per a la nostra finalitat. Moreno Cabrera (1991: 302-305) també considera aquesta notació «lo suficientemente flexible y precisa como para poder ser aprovechada en los estudios sobre el tiempo verbal en las lenguas naturales».

Podem representar els temps verbals búlgars, seguint Comrie (1993: 122-130), amb fórmules que relacionen l'acció o esdeveniment (E) amb el centre dístic, el moment del discurs (S):

Present «E simul S»

Meždu drevna Makedonija na Filip i Aleksandär i sävremenna Makedonija ne säštesvuva nikakva vrážka.

«Entre l'antiga Macedònia de Filip i Alexandre i l'actual Macedònia no existeix cap relació».

Aorist «E ant S»

Sāštijāt, kojto po-kāsno... padna smārtno prostreljan vārhu pavaža na bulevard Ruski.

«El mateix que més endavant... va caure mortalment trotejat damunt del paviment del bulevard Rus».

Futur «E post S»

Nezabravima šte ostane slavata na bojcite ot zavod na reka Černa!

«Inoblidable restarà la glòria dels combatents del revolt del riu Negre!».

Aquests són els temps absoluts, relacionats directament amb el centre dític, que la gramàtica búlgara anomena «absoluts» (*absoljutni*) o «no-relatius» (*neotnositelni*).

Els temps absoluts-relatius, en la terminologia de Comrie (1993: 64-65), que la gramàtica búlgara anomena «temps amb orientació complexa» (*vremena sās složna orientacija*) o simplement «temps relatius» (*otnositelni vremena*), s'orienten cap a un punt de referència, el qual pot ser anterior, simultani o posterior al centre dític, o sigui, relacionen l'acció verbal amb el centre dític a través d'un moment d'orientació complementari. Si anomenem R aquest moment d'orientació complementari, els temps relatius es formularien: «E rel R rel S».

D'acord amb la descripció de Stankov (1983: 289) per a cada temps relatiu, tindriem aquestes formulacions concretes:

Imperfet: acció simultània amb un moment d'orientació anterior, «E simul R ant S»

Po tova vreme pāk ekzarhijata se namiraše v borba s Rusija, kojato se opitvaše da ja digne ot Carigrad.

«En aquell temps encara l'exarquia es trobava en lluita amb Rússia, la qual intentava apartar-la de Constantinoble».

Plusquamperfet: acció anterior a un moment d'orientació anterior, «E ant R ant S»

I dvete strani bjaha počnali da opipvat vsički ostanali ošte neutralni dāržavi.

«I els dos països haviem començat a temptejar tots els Estats neutrals restants».

Futur passat: acció posterior a un moment d'orientació anterior, «E post R ant S»

Beše važno kato ideja vāstanie i to šteše da se reši spored tehniija kriterij.

«Era important la revolta com a idea, i es resoldria segons el criteri d'ells».

Futur perfet: acció anterior a un moment d'orientació posterior, «E ant R post S»

Toj šte e otčajal s bezdejstvieto si ot čast emigracijata.

«Ell s'haurà desesperat amb la inactivitat de part de l'emigració».

Futur passat perfet: acció anterior respecte d'un moment determinat, el qual és posterior a un altre moment d'orientació anterior «E ant R' post R ant S». Veiem que aquest darrer té un segon moment d'orientació R' al qual es refereix el primer, per això es considera un «temps amb doble orientació». Té un ús restringit gairebé a l'oració condicional amb un valor aproximadament com el condicional compost català.

Ako ne bjah se razboljal, tazi prolet štjah da sām zavāršil universiteta.

«Si no m'hagués posat malalt, aquesta primavera hauria acabat la universitat».¹

No hem fet esment del perfet, del qual parlarem amb detall a l'apartat següent.

Hi ha una altra visió sobre el temps verbal, molt més restrictiva. Kucarov (1998: 386) opina que el contingut semàntic de la categoria de temps es basa en la relació de l'acció verbal amb el discurs, la qual pot ser d'anterioritat, simultaneïtat o posterioritat. Per a aquest autor, doncs, només són temps els que tenen una relació directa amb el centre dític, o sigui, els que anomenem temps absoluts, i els nostres temps relatius formen altres categories morfològiques perquè relacionen l'acció amb el seu resultat (categoria «aspecte de l'acció») i l'acció principal amb una altra acció subsidiària (categoria «taxi»). En conseqüència, el sistema tradicional de nou temps queda diferenciat així en tres categories morfològiques diferents: temps (*vreme*) (Kucarov 1998: 382), aspecte de l'acció (*vid na dejstvieto*) (Kucarov 1998: 389) i taxi (*taksis*) (Kucarov 1998: 392).

Tanmateix, Gerdžikov (1999: 729) critica aquest ràpid augment de categories morfològiques dins del sistema verbal, que atribueix a una interpretació esbiaixada del concepte de categoria morfològica.

Un altre autor que ha estudiat molt acuradament el sistema verbal búlgar, Maslov (1981: 200), no dona una definició específica de la categoria de temps, però esmenta que en el camp del mode indicatiu, a més dels temps «bàsics»² (*osnovni*), es distingeixen els anomenats «relatius» (*otnositelni*), formes amb un significat especial de «taxi» (*taksis*) d'anterioritat, simultaneïtat o posterioritat amb el moment d'orientació, representat habitualment per una altra forma temporal.

1. Aquest exemple és de Pašov (1989: 130). Per la raresa d'aquesta forma, els autors de gramàtiques solen dissenyar els exemples.

2. Les cometes són de l'autor de la cita.

Per la nostra part, entenem que sempre que una forma verbal es pugui descriure amb una fórmula «E rel R rel S» mostra una relació amb el centre dític més o menys complexa i, per tant, la podem considerar com un temps verbal.

3. EL PROBLEMA DEL PERFET

El perfet es forma amb el present del verb *săm* «ser» més un participi passat actiu acabat (sobre el tema d'aorist) que serveix únicament per obtenir els temps perfets.

El significat bàsic del perfet segons la gramàtica normativa és l'expressió d'una acció passada feta o acabada abans del moment del discurs, però sense evidència de la relació de l'acompliment de l'acció amb cap moment passat determinat, o sia, no hi ha una relació concreta de l'acció en el temps (Stankov 1983: 319-323).

Daskalov e pristignal (perf. P). *Vkăšti e* (pres.).
«Daskalov ha arribat. És a casa».

Però té altres usos, descrits per diversos autors. Ens basarem aquí en Andrejčín (1978: 198-202), autor de l'esquema de «nou temps» i Stankov (1983: 320-323), autor de la descripció de la categoria verbal de temps a la gramàtica de l'Acadèmia.³

Quan cal parlar d'un fet passat del qual el parlant no és testimoni directe, però el presenta com una afirmació personal, s'utilitza el perfet:

Toj včera e zaminal (perf. P) *ot Sofija*.
«Ahir ell va marxar de Sofia».

L'ús de l'aorist, *Toj včera zamina* (aor. P) *ot Sofija* significaria que el parlant hi era present quan «ell» marxava.

Amb verbs que denoten l'assoliment d'algun resultat més o menys visible, el perfet denota generalment l'actualitat d'aquest resultat en el moment present, d'aquí que se'l consideri la base dels temps resultatius:

Običam (pres. I) *poletto [...]* *i mnogo pāti* (perf. I) *i mnogo pāti sām go opisval* (perf. I) *i mnogo pāti sām go nabljudaval* (perf. I) *i vsjakoga sām namiral* (perf. I) *v nego nešto hubavo, nešto osobeno laskavo*.

3. Els exemples són dels autors de les citacions.

«M'agrada el camp [...] i moltes vegades l'he descrit i moltes vegades l'he observat i cada vegada he trobat en ell quelcom bonic, quelcom especialment agradable».

Quan es parla d'un fet passat que no està relacionat amb cap moment concret, l'acció es presenta com un fet, no com un procés:

Ti si (pres.) čista duša. Nikoga ne si dignala (perf. P) rāka sreštu čovek.
«Tu ets una ànima pura. Mai no has aixecat la mà contra una persona».

I quan l'acció es presenta com un fet, a diferència d'altres llengües, el perfet admet determinacions temporals:

Došāl sām (perf. P) tuk ošte v sedem časa.
«He arribat aquí ja a les set».

Freqüentment s'utilitza en oracions interrogatives o negatives on es parla en general sobre un fet sense entrar en detalls concrets:

Ne si viždala (perf. I) Janko? Ot onaja nošt ne se e vraštal (perf. I).
«No has vist Janko? Des d'aquella nit no ha tornat».

El matís d'actualitat del resultat de l'acció és més evident quan el verb denota un estat. Aquest ús és propi dels verbs d'aspecte perfectiu:

Ništo ne sām napravil (perf. P), a vižte kak sa me okovali (perf. P).
«No he fet res i veieu com m'han encadenat».

Amb verbs d'aspecte imperfectiu, sobretot si tenen un significat abstracte, el matís resultatIU és més feble o fins i tot trobar-se absent:

Az sām čuvala (perf. I), če tuk njakāde ima mnogo interesna peštara.
«Jo he sentit que per aquí hi ha una cova molt interessant».

Per la seva indeterminació, el perfet no pot ser l'eix conductor de la narració de fets passats, però en un relat en el pla del present històric denota la relació d'anterioritat:

Toj se e otpusnal (perf. P) *v okopa, bezsilen. Prästite mu sa posineli* (perf. P). *Očite mu gasnejat* (pres.).⁴
«Ell s'ha deixat caure a la rasa, sense forces. Els seus dits s'han tornat blaus. Els seus ulls estan apagats».

Tanmateix en llenguatge col·loquial es pot utilitzar el perfet per a donar tensió i expressivitat al relat:

Kupila sām (perf. P) *meso, sgotvila sām* (perf. P) *go, složila sām* (perf. P) *na masata da jade* (pres.), *i toj pak nedovolen*.
«He comprat carn, l'he cuinada, l'he servida a taula per dinar i ell, encara, descontent».

També és factible la utilització del perfet amb valor de futur:

Ako utre do pet časa ne sām došāl (perf. P) *njama da me čakate* (fut. I) *poveče*.
«Si demà fins a les cinc no he vingut, no m'espereu més».

En oracions subordinades que són complements de *verba sentiendi, cogitandi et declarandi* el perfet denota accions precedents a les de l'oració principal, independentment del seu propi temps verbal:

Jasno pokasvaha (imperf. I), *če tja dobre beše razbrala* (plusq. P) *kakvo se e slučilo* (perf. P).
«Mostraven clarament que ella havia entès bé que havia passat».

Toj vidja (aor. P), *če se e spasil* (perf. P) *samo po edno čudo, kakvoto nevednaž sādbata e pravila* (perf. I) *za nego*.
«Ell va veure que s'havia salvat només per un miracle, que més d'un cop el destí havia fet per ell».

El perfet també pot expressar una suposició que es presenta com a versemblant, en la qual el parlant hi creu:

Tja e došla (perf. P) *otljava, liči kak e polomila* (perf. P) *žitoto*.
«Ella ha arribat des de l'esquerra, mira com ha aixafat el blat».

Sveta Bogorodica, pak njakoja hristijanska duša sa pogubili (perf. P).
«Santa Mare de Déu, una altra vegada han matat alguna ànima cristiana».

4. Aquest exemple és de Maslov (1981: 262).

Nicolova (2008: 297-298) també esmenta alguns d'aquests valors i afegeix que el perfet pot expressar una acció que es repeteix, la qual és assenyalada per complements de temps o quantificadors:

*Kakvi motor sme sǎživjavalǐ (perf. I) nie, nikoga njama da povjarvaš (fut. I).
«Quins motors hem reviscut nosaltres, mai no (ho) creuràs».*

*Dva pǎti e obikolǐl (perf.) ekvatora.
«Dues vegades ha circumdat l'equador».*

Hem vist exemples de la versatilitat d'aquesta forma temporal. El perfet ocupa una posició especial perquè en alguns models del sistema (n'hi ha molts) apareix com un temps absolut i en altres com a relatiu. Observem una clara tendència a considerar-lo un temps absolut, probablement per la seva relació amb el moment del discurs. Gerdžikov (1976: 228) representa el sistema verbal en un model estereomètric on estan oposats els temps no-relatius (*neotnositelni*) als relatius (*otnositelni*) i els temps no-resultatius (*nerezultativni*) als resultatius (*rezultativni*); el perfet ocupa aquí un vèrtex com a temps no-relatiu i resultatiu. També el consideren un temps absolut Pašov (1976: 194-196), Stankov (1983: 288-290), Stojanov (1984: 346-347) i Pašov (1989: 131-135).

En canvi, segons Andrejčín (1977: 222-223) el perfet és un temps relatiu, i el considera «especial» entre els temps resultatius (1978: 174-175). També Krǎstev (1992: 102-103) creu que el perfet té una «situació especial» dins del sistema perquè, segons la seva descripció, el moment on es localitza l'acció verbal no està clar ni el seu acompliment no està exactament determinat; per a Kucarov (1998: 389), ja ho hem esmentat, ni tan sols pertany a la categoria de temps.

No solament en búlgar, sinó també en altres llengües, el perfet és un temps «diferent» o «especial». Recordem aquesta cita de Comrie (1993: 78):

Despite the apparent formal similarity between perfect and absolute-relative tenses, and despite the fact that many linguists have treated all of these in a uniform way, it will be argued here that the perfect is in fact radically different from the absolute-relative tenses, and should no be given a uniform treatment with them.

La gramàtica tradicional búlgara sempre ha considerat el perfet inclòs a l'inventari dels temps passats. Però al perfet el tret d'anterioritat es refereix a la localització temporal de l'acció i té un caràcter inconcret, per això en búlgar es denomina «passat indeterminat» (*minalo neopredeleno*), en tant que als altres passats el tret d'anterioritat es refereix a la localització temporal del seu moment d'orientació, i en conseqüència és un passat «diferent» dels altres passats (Petkov 1987: 44).

El perfet búlgar presenta el tret d'anterioritat de l'acció respecte d'un moment d'orientació on es manifesta el seu resultat, i aquest moment no és explícitament ni anterior ni posterior en relació amb el centre díctic; per tant, podem assumir, d'acord amb Lindstedt (1985: 84), que una fórmula com «E ant R simul S» és una solució bàsicament correcta.

És diferent dels altres passats, certament, que presenten la relació «R ant S». Això explica la paradoxa que el perfet estigui en oposició amb altres temps del pla del passat (aorist i imperfet) i alhora sigui un temps del pla del present.

La relació testimonial amb l'acció que té l'aorist l'oposa a la neutralitat o no-testimonialitat del perfet. Aquest és un fenomen que no existia en búlgar antic: el valor testimonial relacionat amb el passat davant del valor neutre del no-passat, que va dur a una delimitació força clara entre els significats de l'aorist i el perfet que no existia abans, quan observem a les traduccions antigues del grec que l'ús d'aquests dos temps en búlgar no es correspon amb els originals grecs.

Nicolova (2008: 295-296), citant Dobrev (1985: 11),⁵ assenyala que en búlgar antic la diferència entre aorist i perfet no era temporal sinó modal: amb l'aorist es comunica un fet objectiu passat, amb el perfet el parlant el trasllada al present per tal de mostrar la seva valoració d'aquell fet passat; és una relació marcada emocionalment, en opinió d'aquell autor.

En definitiva, la base de l'oposició aorist/perfet és el caràcter testimonial i de passat absolut de l'un davant del caràcter neutre, resultatiu o inferencial de l'altre. L'ús és independent de la proximitat del moment de l'acció, que al perfet no sempre està determinat:

Čel sām (perf. I) *po vestnicite za Madzini i radvam se* (pres. I), *če sega naučih* (aor. P) *ošte nešto*.
«He llegit als diaris sobre Mazzini i me n'alegro perquè ara he après alguna cosa més».

Bašta mi pravi (pres. I) *prigotovlenija za pätuvane, bezsämnenno e rešil* (perf. P) *da napusne* (pres. P), *no ne mi kaza* (aor. P) *ništo*.
«El meu pare fa preparatius de viatge, sens dubte ha decidit marxar, però no m'ha dit res».

Dobre, če ne e vljazal (perf. P) *njakoj da ni obere* (pres. P).
«Sort que no ha entrat ningú [algú] a robar-nos».

Aquest darrer pot ser un exemple de l'ús inferencial del perfet perquè suposem que no ha entrat ningú perquè no han tocat res, però no ho sabem de cert.

5. A la bibliografia de Nicolova (2008) el treball de Dobrev està datat el 1973.

Tanmateix, en 1^a persona perfet i aorist poden ser intercanviables en certs contextos amb algun petit matís de diferència, si de cas:

Az, rab Boži Konstantin Četec, nazovan Vojsil Gramatik, napisah (aor. P) *tazi kniga*.
«Jo, el serf de Déu Constantí el Lector, anomenat Vojsil Gramàtic, vaig escriure aquest llibre».

L'ús del perfet *napisal sām* «he escrit» no canviaria el significat sobre l'autoria de l'obra.

Tot i que el valor resultatiu sol caracteritzar el perfet, podem trobar també nombrosos exemples de perfets (i plusquamperfets) que funcionen simplement com passats. És un valor que Nicolova (2008: 297) anomena «perfet d'acció» (*akcionen perfekt*), associat generalment a l'aorist I. En aquests casos, el perfet admet complements de temps:

Včera sme pätuvälí (perf. I) *deset časa s kola*.
«Ahir vam viatjar deu hores amb cotxe».

Ne. Nie sme se värnali (perf. P) *30 godini nazad*.
«No. Nosaltres hem tornat 30 anys enrere».

Vie nikoga ne ste videli (perf. P) *vojna, nali?*
«Vostè mai no ha vist una guerra, oi?».

Az kolko päti sām posreštäl (perf. I) *tuka djakon Levski i sām se čukäl* (perf. I) *s nego*.
«Jo quantes vegades he vingut a rebre aquí el diaca Levski i m'he topat amb ell».

No kak mislite (pres. I) *vie, toku-taka e stanalo* (perf. P) *usičko? Ne, bratja, kräv se e ljala* (perf. I) *i tam*.
«Però com penseu vosaltres que així ha estat tot? No, germans, s'ha vessat sang també allà».

Prez 1899-g., kogato se be sästojala (plusqpf. P) *pärvata Hagska konferencija, Bälgarija be izpratila* (plusqpf. P) *v Haga delegacija na čelo s d-r Stančov*.
«El 1899, quan es va celebrar [s'havia celebrat] la primera conferència de La Haia, Bulgària havia enviat a La Haia una delegació encapçalada pel Dr. Stančov».

En conseqüència, aquesta sèrie marcada morfològicament amb el tret «resultatiu» la podem considerar funcionalment neutra perquè aquestes formes verbals poden tenir un valor resultatiu, però no sempre el tenen, com acabem de veure.

En relació amb el català, remarquem que el perfet búlgar té també el valor de «present perfet», tal com hem vist als nombrosos exemples, però en canvi no té mai

el de «passat perfectiu hodiernal», que en búlgar no depèn de la distància temporal real sinó del factor testimonial:

Vărnah se (aor. P), *brate, vărnah se* (aor. P) *az*.
«He tornat, germà, he tornat jo.

Per acabar aquest apartat, potser fora il·lustratiu recordar l’afirmació d’Andrejčin (1978: 200) que l’ús del perfet en relació amb els passats simples és més aviat una qüestió estilística i no de regles gramaticals precises.

4. ALTRES FORMES DE PERFET

4.1 LA SÈRIE DEL PERFET SECUNDARI

El perfet dit secundari és una forma idèntica al perfet que utilitza el participi passat actiu inacabat (sobre el tema d’imperfet) en lloc de l’acabat, propi del perfet.

En búlgar, la forma temporal de l’oració al discurs directe es manté amb el pas a indirecte com una oració subordinada (amb el canvi lògic de persona), sigui quina sigui la forma del verb principal:

Bjah ti rekāl (plusqpf.I), *če sled pet dena az šte bāda* (fut.) *pobeditel*.
«T’havia dit que després de cinc dies seria vencedor».

General Gančev telefonira (aor.) *na Draganov, za da mu kaže* (pres. P), *če vivšijat car e* (pres.) *v hotel Bristol i iska* (pres. I) *da go vidi* (pres. P).
«El general Gančev telefonà a Draganov per dir-li que l’antic tsar era a l’hotel Bristol i el volia veure».

Però en relació amb el seu caràcter testimonial les formes de passat del discurs directe s’han d’actualitzar en passar al discurs indirecte, o sigui, l’aorist passa a perfet i l’imperfet a perfet secundari:

Nali kazvaše (impf. I), *če si polučil* (perf. P) *njakakvi vestnici?*
«No deies que vas rebre alguns diaris?».

Kazvat (pres. I), *če ti naročno si napravel* (perf. sec. P) *vestnците za buntovski, za da naklevetiš* (pres. P) *Sokolova*.
«Diuen que tu expressament feies passar els diaris per revolucionaris per tal de perjudicar Sokolov».

L'aorist mostra que l'acció expressada és anterior a qualsevol altra acció simultània amb el moment del discurs, és a dir, qualsevol altra acció al món real del parlant. El paper del perfet és el de portar una acció anterior al món present (Penčev 1987: 469). Basant-nos en les formalitzacions respectives que hem descrit, podem veure el perfet con una actualització de l'aorist per l'addició d'una relació «R simul S» (Penčev 1987: 471-472):

Aorist «E ant S» → Perfet «E ant R simul S»

Aquest autor observa que la mateixa operació es pot repetir amb altres temps del pla del passat definits per «R ant S» i obtenim així una sèrie de formes que ell etiqueta com «formes semblants al perfet» (*perfektopodobni formi*):

Imperfet	«E simul R ant S»	→	«E simul R ant R' simul S»
Plusquamperfet	«E ant R ant S»	→	«E ant R ant R' simul S»
Futur perfet	«E post R ant S»	→	«E post R ant R' simul S»

A partir del parentiu temporal del perfet amb les formes secundàries es troba l'actualització de l'acció a través del seu resultat, raó per la qual Petkov (1987: 45) anomena aquestes formes «temps passats actuals» (*aktualni minali vremena*).

Lindstedt (1985: 268, 273) els anomena *secondary perfects*, perquè creu que aquesta denominació, tot i no ser la més escaient, es presta menys a confusió, i puntualitza més endavant que l'aparició dels perfets secundaris no s'ha de veure com l'emergència d'un nou mode sinó com una reinterpretació del significat del perfet en relació amb els altres temps passats.

La terminologia sobre aquestes formes no està gaire consensuada a causa de les divergències d'opinió sobre llurs característiques: Andrejčin (1978) les ignora totalment; segons Stankov (1983: 468), pertanyen a una categoria modal particular de suposició; Ivančev (1984: 31) les reuneix amb el mode narratiu,⁶ el mode conclusiu i el perfet en una categoria de «narratiu no-testimonial» (*nesvidetelski narativ*); Gerdžikov (1984, citat per Penčev, 1987: 468) les veu com a formes conclusives enquadrades en un «mode del discurs» (*modus na izkazvaneto*). En aquest munt d'opinions divergents, Petkov (1987: 38) creu veure la raó perquè no s'hagi aprofundit en una discussió científica seriosa sobre el tema per tal de fixar idees i d'aproximar criteris.

6. Durant molts anys, es van considerar les formes narratives part d'un «mode narratiu» (*preizkazno naklonenie*).

Penčev (1987: 468-469) critica les opinions que consideren aquestes formes secundàries com a conclusives o de suposició i afirma que són de perfet, tant des del punt de vista de la morfologia com per la seva semàntica comuna.

Heus ací alguns exemples de l'ús del perfet secundari:

Ne možete (pres. I) *da se sãrdite* (pres. P) *s nego, če ne e znael* (perf.sec. I) *tova*.
«No us podeu enfadar amb ell, que no ho sabia».

No toj ne e možel (perf.sec. I) *da napravi* (pres. P) *drugo*.
«Però ell no podia fer altrament».

Kakvo malko sme znaeli (perf.sec. I) *otca Ieroteja!*
«Què poc coneixem el pare Ierotei!».

Legacija nauči (aor. P) *ot poveritelen i tvãrdo dostoveren iztočnik, če Negovo Veličestvo naistina e obmislel* (perf.sec. P) *seriozno plan da otãrve* (pres. P) *stranata ot političeskoto obãrkvane*.
«L'ambaixada ha sabut per una font confidencial i molt fidedigna que Sa Majestat veritablement ha preparat seriosament un pla per treure el país de l'agitació política».

Tots els exemples aportats són del perfet secundari perquè l'ús de les altres dues formes és força més infreqüent. Altrament, cal notar que als verbs de la III conjugació (amb vocal temàtica *-a-*), molt nombrosos, els participis acabat i inacabat són iguals i no pot haver-hi distinció entre perfet i perfet secundari:

Bog mi e (pres.) *svidetel, če tova koeto stana* (aor. P) *az ne sãm go iskal* (perf. / perf.sec. I).
«Déu m'és testimoni que això que ha passat jo no ho he volgut».

Finalment, cal afegir que a les parles sud-occidentals, igual que en macedoni, no existeix el perfet secundari i s'utilitza en tots el casos el perfet.

4.2 LES FORMES AMB L'AUXILIAR *IMAM* «TENIR»

Són formes compostes amb un verb auxiliar *imam* «tenir» en present, més rarament en passat *imah*, més el participi passiu del verb conjugat. Denoten que l'acció verbal s'ha acomplert en un moment indeterminat del passat i al moment actual ens trobem davant del resultat o conseqüència, que és justament el que posa en relleu l'ús d'aquestes formes (Olivares Niqui 2012: 172).

Georgiev (1976: 299-300), un dels autors que les han descrites més exhaustivament (des de 1957), considerava que aquestes formes es corresponen al *perfectum praesens* llatí però les va anomenar «passat resultatiu» (*minalo rezultativno*), un temps «nou», perquè encara es troba en procés de gramaticalització. De fet, Georgiev (1985: 113) considera que aquest nou passat resultatiu és equivalent al *passé composé* francès, al *Perfekt* alemany i al *passato prossimo* italià. Però Mirčev (1976: 312-315) remarca que les formes amb *imam* no són noves perquè es troben exemples als manuscrits dels segles XI al XIV i que no es tracta de formes temporals *stricto sensu* sinó de sintagmes on la semàntica de l'auxiliar queda més o menys desdibuixada dintre del context.

Aquestes formes són de perfet però denoten matisos diferents: el perfet té un caràcter actiu, subratlla el subjecte, constata el resultat present d'una acció passada; la forma perifràstica té un caràcter passiu, impersonal, subratlla l'objecte de l'acció i constata el resultat d'aquesta acció. Heus ací un exemple (en una parla sudoccidental) on es pot veure el contrast entre el perfet i el «passat resultatiu»:

Od dve godini sum se zagrižli (perf. P) *da soberam* (pres. I) *malu narodni pesni, od koja dosega imam sobrani* (pas.result. P) *do stotina i poviše.*

«Des de fa dos anys m'he preocupat de recollir algunes cançons populars, de les quals fins ara tinc reunides fins una centena i més».

La gramàtica búlgara no considera normatives aquestes formes, tot i que tenen força difusió, sobretot al llenguatge oral. Observem que en català (i també en castellà) tenen una coincidència total sense forçar la traducció.

Nicolova (2008: 270) també descriu aquestes formes però no les inclou en el sistema temporal perquè no han arribat a una gramaticalització plena (el participi no és invariable) i creu que són estructures sintàctiques amb una significació passiva-resultativa.

La gramàtica normativa macedònia les considera formes verbals plenament integrades dins del paradigma i les descriu fora del mode indicatiu (tot i que no sembla atorgar-los cap matís modal) amb l'etiqueta de «formes compostes amb *ima*» (*formi složeni so ima*) (Lunt 1952: 99; Koneski 1982: 502). En macedoni, el participi passiu sempre es troba invariable en la forma neutra, cosa que sembla denotar una gramaticalització més avançada, i té un paradigma sencer: l'auxiliar es pot trobar en qualsevol temps, des del present fins al futur passat i condicional.

Aquestes formes resultatives es poden explicar, segons Comrie (1981: 70-71) per la correlació entre la categoria aspectual de perfet (entesa com l'estat resultant d'una situació anterior) a la qual priva l'orientació cap a l'argument pacient (és l'objecte qui

canvia d'estat, no l'agent) i la veu passiva, per la qual cosa el participi passat apareix en forma passiva. Christoforov (1972: 116) afirma que aquesta noció d'estat adquirit s'acomoda més al perfet romànic, format amb un participi passiu, que no pas als perfets eslaus, amb un participi actiu. Conclou aquesta autora que *habeo dictum* i *kazal sãm*, que considerem equivalents, no són exactament la mateixa cosa. I podríem afegir que sí que hi ha una coincidència formal entre *habeo dictum* i *imam kazano*.⁷

Des del nostre punt de vista, les formes amb *imam* són de perfet resultatiu, per tant la seva formulació fora equivalent a les del perfet i amb el passat *imah* correspondrien a un plusquamperfet. No entrarem en la discussió de les formes macedònies, molt més variades, citades només per les coincidències amb algunes parles búlgares, perquè no són l'objecte del nostre estudi.

Remarcarem tanmateix que aquestes formes són en búlgar les úniques funcionalment marcades amb el tret «resultativitat», ja que només poden ser resultatives, a diferència del perfet que, malgrat ser el temps resultatiu «per excel·lència» i morfològicament marcat com a tal, pot funcionar com un «perfet d'acció», o sia, com un passat general.

5. LES FORMES NARRATIVES

Aquestes formes, juntament amb les que seran descrites als apartats següents, són evidencials. No fem esment de l'evidencialitat en búlgar perquè creiem que ultrapassa el propòsit d'aquest treball, centrat en el tema del caràcter dític de les formes verbals anomenades «temps». Descripcions interessants i força exhaustives de les formes evidencials búlgares es poden trobar a Ghentchéva (1996), Nicolova (2008, cap. «Evidencialnost», p. 332-395) i Olivares Niqui (2017).

La llengua búlgara moderna ha desenvolupat una oposició entre la narració de fets dels quals el parlant és testimoni presencial i els que no ha presenciats directament, que es manifesta a dos nivells: l'oposició entre la narració personal de fets viscuts i no viscuts, representada per l'oposició aorist/perfet, i la narració de fets viscuts (o que es volen presentar com a tals) i fets coneguts «per paraules d'una altra persona» (confidències, llibres, documents, notícies, etc.), representada per l'oposició formes no-narratives / formes narratives.⁸

7. *Imam* també significa «haver». Les formes impersonals *ima*, *imaše* «hi ha, hi havia» són d'ús corrent.

8. En búlgar s'anomenen pròpiament «formes renarratives» (*preizkazni formi*), però creiem que «formes narratives» és prou explícit, seguint l'exemple de diverses gramàtiques i manuals en castellà.

Segons Kucarov (1998: 413) les formes narratives en oposició a les no-narratives formen una categoria morfològica autònoma que anomena «aspecte del discurs» (*vid na izkazvaneto*) que es basa en la relació entre el parlant i el discurs.

Hi ha opinions diverses sobre l'origen de les formes narratives. Mirčev (1963: 209-210) pensa en un fenomen de llengües en contacte per la influència del turc, que durant alguns segles coexistí amb el búlgar. Christoforov (1972: 16-20) creu que es relaciona amb l'especialització del perfet en el matís d'expressar fets que el parlant no coneix directament i, un cop creada la distinció, apareix la necessitat d'aplicar-la a altres temps i es creen combinacions a partir d'una forma nova de participi (el participi sobre la base d'imperfet). Ivančev (1976: 355-356) s'inclina per un procés de condensació sintàctica a partir del discurs indirecte. Laleva (2010: 105-107) considera que és una conseqüència del desenvolupament intern de la llengua.

En qualsevol cas, sembla que el perfet va perdre l'auxiliar durant el procés històric posterior al búlgar mitjà amb la qual cosa va perdre la relació amb el present (representat per l'auxiliar en present), però la coexistència amb els passats tradicionals (aorist i imperfet, que no van desaparèixer) va dur la nova forma a prendre un valor «distanciat», d'informació indirecta, que és la base de l'ús actual, amb un significat implícit de «no responsabilitat personal» del parlant sobre el que explica. És característica de les formes narratives la manca del verb auxiliar en la 3ª persona (singular i plural) que és la forma d'ús més freqüent. És lògic, perquè una forma narrativa de 1^a persona és difícilment justificable, tot i que és possible en algun context concret; per exemple, quan el parlant es refereix a si mateix, però donant l'opinió d'una altra persona:

Edna ne me haresvala (impf.narr. I), *zaštoto sām bil* (impf.narr.) *čeren i sām imal* (impf.narr. I) *golemi mustaci*.

«A l'Edna no li agrado perquè sóc vermell i tinc uns grans bigotis».

Creiem que pot ser útil aquí la comparació amb el macedoni. En macedoni el perfet, que es diu igualment «passat indeterminat» (*minato neopredeleno*), ha perdut l'auxiliar en 3^a persona i ha pres un valor «distanciat». El valor tradicional de perfet només es relaciona ara amb la 1^a persona (Koneski 1987: 465). En relació amb aquests fets, Ivančev (1976: 357-358) manté la hipòtesi que el perfet va seguir el mateix procés de distanciament a tot el domini búlgar/macedoni, però aquest procés aquí no duria a assumir el valor de passat general sinó el d'una «forma distanciada». Després, per tal de diferenciar formalment el perfet de la forma distanciada, s'hauria restaurat en búlgar la forma analítica afegint novament la 3ª persona del verb auxiliar. L'autor es basa en l'asimetria de la posició dels clítics en el perfet, segons la persona. Heus-ne ací l'estructura:

1^a i 2ª persona: participi + auxiliar + clític
3ª persona: participi + clític + auxiliar

Si aparellem les formes que solament es diferencien per les relacions «R simul S / R ant S», la neutralització de les relacions entre R i S ens dona, per a cada parell, «E simul R», «E ant R» i «E post R», o sigui, una relació temporal de l'acció verbal amb un moment d'orientació no fixat. Aquí es basa l'afirmació de Pašov (1984: 5) que les formes narratives tenen un contingut temporal «simplificat», perquè es perd la diferència entre la referència de l'acció al moment present o en un moment passat, dit d'una altra manera, es perd la diferència entre els trets «actualitat» i «anterioritat».

És important remarcar que, a causa d'aquesta neutralització, cada forma narrativa correspon a dues de no-narratives, excepte l'aorist:

present / imperfet → imperfet narratiu
aorist → aorist narratiu
futur / futur passat → futur passat narratiu
perfet / plusquamperfet → plusquamperfet narratiu
futur perfet / futur passat perfet → futur passat perfet narratiu⁹

En aquest punt les descripcions d'alguns autors poden induir a confusió perquè no ho deixen prou clar: Andrejčin (1978: 221-236; 1983: 352-360) i Stojanov (1984: 394-401). Garibova i Kitova (1996: 124) van encara més enllà: «tal como podemos observar, las formas renarrativas del pluscuamperfecto coinciden con las del perfecto. Ambas formas temporales se distinguen solo por su semántica dentro del contexto». Kucarov (1998: 418-422) i Nicolova (2008: 365-370)¹⁰ puntualitzen bé que es tracta d'una sola forma narrativa en cada cas, tot i que li assignen dos noms a cada forma.

Per tal de trobar una formulació de relacions temporals que pugui donar compte de les formes narratives és interessant prendre en consideració aquest comentari de Pašov (1984: 7-8): «quan es transmet un fet, malgrat que sigui present, hi ha un moment anterior en què el parlant ha estat informat». Així, podríem considerar que el tret narratiu pressuposa la referència a un moment d'orientació anterior; per aquesta raó el present i el futur, en passar a forma narrativa, ho fan com imperfet i futur passat, respectivament.

9. Aquesta forma és possible teòricament, però és molt rara.

10. Nicolova anomena la categoria «renarratiu» (*renarativ*) i l'enquadra en un «hipermode del discurs reproduït /realis/» (*hipernaklonenie na vāzproizvedenata reč /realis/*).

Considerem ara un punt de referència R' que representa el moment en què el parlant coneix el fet «per paraules d'una altra persona». Aquest punt ha de ser posterior al moment d'orientació no fixat R que caracteritza cadascuna de les tres formes i ha de ser anterior al moment del discurs. Així, les formes narratives vindran caracteritzades per una relació comuna «R ant R' ant S», i aplicant-la a les relacions anteriors tenim finalment:

Imperfet narratiu	«E simul R ant R' ant S»
Plusquamperfet narratiu	«E ant R ant R' ant S»
Futur passat narratiu	«E post R ant R' ant S»

L'aorist narratiu queda com una forma que no té un moment de referència perquè és ell mateix qui el marca: «E ant R' ant S».

Observem el paral·lelisme amb la sèrie dels perfets secundaris: en el cas d'aquests es tracta d'una actualització del passat; en el cas de les formes narratives podríem parlar d'una anteriorització del present.

Heus ací alguns exemples de l'ús de formes narratives:

Toj pristigna (aor. P) v Sofija, kãdeto nauči (aor. P), ĉe Aleksandrov tãrsel (impf.narr. I) doveren mlad ĉovek da mu pomaga (pres. I).

«Ell arribà a Sofia, on va saber que Alexandrov buscava un jove de confiança per ajudar-lo».

Bãlgarskata ĉãrkva se bila zanimavala (plusqpf.narr. I) s vãprosa, no ne moželã (impf.narr. I) sama da go reši (pres. P).

«L'Església búlgara havia estudiat la qüestió, però sola no la podia resoldre».

Sporãd druga versija Protogerov nikoga ne bil kazval (plusqpf.narr. I) na carja, ĉe priema (pres. P) plana na prevrat.

«Segons una altra versió, Protogerov mai no havia dit al tsar que acceptés el pla de cop d'estat».

Una conseqüència del caràcter distanciat de les formes narratives és l'ús en afirmacions de les quals el parlant no vol fer-se responsable per tractar-se d'un fet delicat o incert, com aquest exemple en què el parlant es refereix a una taffereria de palau:

Porãdi izvestna fiziĉeska prilika s car Boris, sãštesvuvaħa (imperf. I) sluhove, ĉe Draganov bil (imperf. narr.) sin na car Ferdinand.

«Per la visible semblança física amb el tsar Boris, corrien rumors que Draganov era fill del tsar Ferran».

Hem comentat fins aquí les formes narratives obtingudes a partir dels temps del mode indicatiu. Però també s'han descrit formes narratives del mode condicional (només del condicional sintètic) i del mode imperatiu (només de l'imperatiu analític). En parlen alguns autors: Andrejčin (1978: 250), Pašov (1989: 150), tot i que diu que són rares, Garibova i Kitova (1996: 141), només del condicional, i Kucarov (1998: 422-423).

Puix que les formes del mode indicatiu són les úniques relacionades amb la categoria de temps, prescindim de la formulació temporal d'aquestes formes narratives condicionals i imperatives que, tot i que es troben a la literatura, són infreqüents. De fet, una de les gramàtiques més modernes (Nicolova 2008), les ignora.

6. EL MODE CONCLUSIU

En la interpretació inferencial del perfet es basa l'aparició d'una sèrie de formes directament relacionades, segons Lindstedt (1985: 97-98). Per a aquest autor, la interpretació inferencial del perfet es basa en la resultativitat: pel caràcter resultatiu, un estat present es deriva d'un esdeveniment passat; pel caràcter inferencial, un fet passat es dedueix d'un estat present.

Kucarov (1994) dedica una monografia a demostrar que aquestes formes pertanyen a un «mode conclusiu» (*konkluzivno naklonenie*) perquè tenen un caràcter modal subjectiu clar i es basen en la relació del parlant amb l'acció. El mode conclusiu subratlla que el parlant recrea una acció passada mitjançant la suposició o la deducció a partir dels indicis que observa en el moment present.

Malgrat la quasi identitat morfològica amb les formes narratives, hi ha una diferència sintàctica clara, perquè les formes narratives representen un discurs secundari (en qualsevol cas un discurs del qual el parlant no es fa responsable) en tant que les conclusives són una creació del parlant.

L'únic problema d'aquest paradigma és la forma de l'aorist conclusiu que coincideix totalment amb la del perfet, el temps resultatiu que es considera bàsic. Kucarov (1994: 145-147) ho explica perquè l'actualització de les formes conclusives s'orienta vers el moment del discurs i la de les resultatives vers el moment d'orientació temporalment més proper; en el cas del perfet, aquest moment de referència és el del discurs, quan es fa actual el resultat de l'acció passada, per tant el moment conclusiu i el resultatiu coincideixen en aquest cas. Aquesta forma verbal, doncs, pertany a tots dos paradigmes.

De fet, donat que el perfet pot tenir també un valor inferencial, en la pràctica pot resultar difícil destriar entre un perfet i un aorist conclusiu:

Zašto se vārne? (aor. P) *Zabrazil e* (perf. P / aor.concl. P) *nešto...*
«Per què ha tornat? Ha oblidat alguna cosa...».

L'imperfet conclusiu és més fàcilment identificable perquè no coincideix formalment amb el perfet:

Drugata edinstvena vāzmožna alternativa e (pres.), *če sam general Savov e želael* (impf.concl. I) *takava razvrāzka*.
«L'única altra alternativa possible és que el general Savov mateix volia aquesta ruptura».

Als verbs de la III conjugació, com ja s'ha dit a propòsit dels perfets secundaris, els participis acabats i inacabats coincideixen sempre:

Dali e imal (impf.concl. I) *car Ferdinand predvid da napravi* (pres. P) *ošte nešto, ne se znae* (pres. I).
«Si potser tenia previst el tsar Ferran de fer alguna altra cosa, no se sap».

La formulació de les formes del mode conclusiu es correspondrà amb la sèrie dels perfets secundaris, tant per la coincidència morfològica com perquè les unes i les altres denoten actualització de l'acció des del punt de vista del parlant, o sigui, en relació amb el moment del discurs. Si establim un moment de referència R' corresponent a la suposició o deducció, que és posterior al moment d'orientació que relaciona l'acció verbal, l'actualització pressuposa una relació de simultaneïtat amb el moment del discurs. Conseqüentment, les formes conclusives han de presentar una relació comuna «R ant R' simul S»:

Imperfet conclusiu	«E simul R ant R' simul S»
Plusquamperfet conclusiu	«E ant R ant R' simul S»
Futur passat conclusiu	«E post R ant R' simul S»
Aorist conclusiu	«E ant R' simul S»

A l'aorist no hi ha moment d'orientació del verb, només el de la suposició, i formulat així apareix com un perfet, la qual cosa és lògica perquè el perfet és l'actualització de l'aorist i l'aorist conclusiu és en essència un perfet inferencial.

Davant d'aquesta coincidència, caldria dilucidar si les formes conclusives i la sèrie dels perfets secundaris són elements diferents de la categoria de mode (o d'una altra categoria) o són un mateix element amb valors modals perifèrics. Considerant que el tret diferencial del mode conclusiu és, per definició, la deducció basada en una situació que hom observa, i que els perfets secundaris no tenen sistemàticament

un valor inferencial, som del parer que es tracta de dues sèries de formes homònimes però essencialment diferents.

7. FORMES DUBITATIVES

Morfològicament són formes narratives més el participi *bil*. A més del distanciament propi d'una forma narrativa, denoten dubte, disconformitat, oposició, fins i tot ironia o burla per part del parlant:

Ravenstvo bili rešili (pas. dub.) da vavezdat (pres. I)... vsičko po evropejski!
«Igualtat han decidit introduir... tot a l'europa».

El parlant no creu en aquesta igualtat i es malfia de les intencions dels seus defensors.

Per a Andrejčin (1983: 361) aquestes formes expressen una «renarrativitat més forta» (*po-silno preizkazvane*). Han tingut també una història embolicada: se les va considerar formes narratives «reforçades», «emfàtiques» o «dobles» i es donava una explicació força complicada sobre la seva obtenció: aplicant l'operador de narrativitat al verb auxiliar de les formes narratives. Això és cert bàsicament, però a la 3ª persona d'una forma narrativa (recordem que són de llarg les més habituals), que no té auxiliar, ¿on s'ha d'aplicar l'operador de narrativitat? I des del punt de vista semàntic, una forma narrativa d'una forma narrativa, ¿què podria significar? Aquestes incongruències les va posar en relleu Kucarov (1994: 75) i va demostrar que aquestes preteses formes «reforçades» només podien ser formes narratives del mode conclusiu, que conserva l'auxiliar en totes les persones.

Kucarov (1998: 423-429) descriu totes les formes narratives del mode conclusiu (imperfet, aorist, futur passat i futur passat perfet) i les il·lustra amb exemples. L'aorist coincideix exactament amb el perfet narratiu i el plusquamperfet no existeix perquè seria una forma tal com **bil sām bil + verb* que en búlgar no pot existir perquè no és possible la presència d'un participi duplicat.

Evidentment, aplicar el distanciament d'una forma narrativa a una modalitat subjectiva com el conclusiu pot accentuar el distanciament, però no té per què expressar disconformitat amb el discurs. Kucarov (1998: 431-432) ho justifica afirmant que són formes verbals usades en funció impròpia.

Així i tot, Nicolova (2008: 371) creu que és difícil estar d'acord amb les formes narratives conclusives, tot i que admet que teòricament són possibles. Però afirma

que amb l'ús de les formes dubitatives el parlant transmet sobretot formes indicatives amb el matís de dubte o disconformitat; no traspuen cap suposició.

Aquesta autora (Nicolova 2008: 372-375) descriu quatre temps dubitatius, amb exemples: present-imperfet, aorist-perfet-plusquamperfet, futur-futur passat i futur perfet-futur perfet passat, tot i que remarca que aquest darrer és extraordinàriament rar.

Tot admetent la possibilitat d'unes formes narratives conclusives, hem de concloure que les formes dubitatives, formalment idèntiques, són funcionalment diferents perquè les formes narratives per definició denoten una asseveració indirecta però en principi no es dubta de la seva realitat.

Nicolova (2008: 361) remarca precisament que cal no oblidar que històricament el narratiu transmet formes indicatives, així que els significats de les formes narratives, com també els significats temporals dels altres evidencials, es projecten sobre els significats temporals indicatius. Dit d'una altra manera, malgrat la complexitat conceptual d'aquestes formes dubitatives, també transmeten significats temporals i, en conseqüència, també és factible reflectir-les en una fórmula de relacions temporals.

Puix que les denominacions de les formes dubitatives que dona Nicolova (vg. *supra*) són prou feixugues, i les d'altres autors no ho són menys, per tal de simplificar les anomenarem present («E simul R»), passat («E ant R») i futur («E post R»).

Si considerem R' el moment en què el parlant rep la informació, que ha de ser simultani al moment R" que aquesta desvetlla la seva oposició i anterior al moment S quan ho manifesta explícitament, tenim per a les formes dubitatives una disposició comuna «ant R' simul R" ant S»:

Present	«E simul R ant R' simul R" ant S»
Passat	«E ant R ant R' simul R" ant S»
Futur	«E post R ant R' simul R" ant S»

Si penséssim en les formes narratives del mode conclusiu, tindríem l'esquema narratiu «ant R' ant S» superposat al conclusiu «ant R' simul S» i el resultat final seria el mateix, cosa que no ens ha de sorprendre perquè morfològicament són formes idèntiques, tot i que no tenen res a veure des del punt de vista semàntic.

8. CONCLUSIONS

Totes les innovacions del sistema han dut a disposar d'un ventall força ampli de possibilitats per a referir els esdeveniments del passat, que es justifiquen subjectivament

en general i per aquesta raó considerem que al sistema verbal búlgar la modalitat té també un paper molt important, tot i que no s'ha estudiat tan exhaustivament.

Pel que respecta al temps, sabem que és una categoria dística i que els temps de la gramàtica tradicional participen d'aquest caràcter dístic puix que tots es poden formular «E (rel R)n rel S». Considerem que aquest tipus de formulació és rellevant perquè mostra el caràcter temporal de les formes que l'admeten (Comrie 1993: 130). Als temps absoluts l'esdeveniment té una relació directa amb el moment del discurs i als altres és només indirecta; fins i tot podem trobar relacions força complexes i molt indirectes, però en darrer terme la relació hi és.

El mateix Kucarov (1998), que només accepta dintre de la categoria gramatical de temps les formes de present, aorist i futur segons hem dit, també admet relacions temporals a les categories que enquadren les formes relatives, resultatives i narratives, així com al mode conclusiu. En conseqüència, considerem que no hi ha cap inconvenient conceptual perquè considerem «temps» les formes que hem descrit, puix que totes es poden formular amb relacions temporals.

ALFONS OLIVARES NIQUI
Seminari d'Estudis Eslaus (IUC) Universitat Pompeu Fabra
jamaslinin@telefonica.net
ORCID 0000-0002-0583-128X

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Obres citades

- ANDREJČIN, L. (1977) «Glagol», dins L. Andrejčin, K. Popov, St. Stojanov, *Gramatika na bǎlgarskija ezik*, Sofija, Nauka i izkustvo, p. 190-296.
- (1978) *Osnovna bǎlgarska gramatika*, Sofija, Nauka i izkustvo.
- (1983) «Naklonenie na glagola», dins S. Stojanov, K. Ivanova, P. Pašov, V. Stankov (ed.), *Gramatika na sǎvremennija bǎlgarsk knižoven ezik*, vol. II, *Morfologija*, Sofija, BAN, p. 351-372.
- CHRISTOFOROV, N. (1972) *L'emploi de l'aoriste et du parfait en bulgare moderne*, Amsterdam, A.M.Hakkert.

- COMRIE, B. (1981) «Aspect and voice: some reflections on perfect and passive», dins Ph. J. Tedeschi i A. Zaenen (ed.), *Tense and Aspect*, Syntax and Semantics vol. 14, New York, Academic Press, p. 65-78.
- (1993) *Tense*, Cambridge: Cambridge University Press. [1985, 1^a ed.]
- GARIBOVA, N. & M. KITOVA, (1996) *Aspectos morfosintácticos del verbo búlgaro en contraste con el verbo español*, Sofija, Tilia Books.
- GEORGIEV, V. (1976) «Váznikvane na novi glagolni složni formi säs spomagatelen glagol *imam*», dins P. Pašov i R. Nicolova (ed.), *Pomagalo po búlgarska morfologija. Glagol*, Sofija, Nauka i izkustvo, p. 294-311.
- (1985) *Problemi na búlgarskija ezik*, Sofija, Nauka i izkustvo, cap. 4, pp. 113-136.
- GERDŽIKOV, G. (1976) «Búlgarski glagolni vremena kato sistema», dins P. Pašov i R. Nicolova (ed.), *Pomagalo po búlgarska morfologija. Glagol*, Sofija, Nauka i izkustvo, p. 224-229.
- (1999) «Kriteriite za nasokata na subordinacijata meždu členovete na gramatičeskite opozicii», *Säpostavitelno Ezikoznanie*, 1: p. 57-85.
- GUENTCHÉVA, Z. (1996) «Le médiatif en bulgare», dins Z. Guentchéva (ed.), *L'énonciation médiatisée*, Louvain/Paris, Peeters, p. 47-70.
- IVANČEV, S. (1976) «Problemi na razvitiето i funkcioniraneto na modalnite kategorii v búlgarskija ezik», dins P. Pašov i R. Nicolova (ed.) *Pomagalo po búlgarska morfologija. Glagol*, Sofija, Nauka i izkustvo, p. 348-359.
- KONESKI, B. (1987) *Gramatika na makedonskiot literaturnen jazik*, Skopje, Kultura.
- KRÁSTEV, B. (1992) *Gramatika za vsički*, Sofija, Nauka i izkustvo.
- KUCAROV, Iv. (1994) *Edno ekzotično naklonenie na búlgarskija glagol*. Sofija, Univ. izd. « Sv. Kliment Ohridski».
- (1998) «Morfologija», dins T. Bojadžiev, Iv. Kucarov i Jo. Penčev, *Sävremenen búlgarski ezik*, Sofija, Petär Beron, p. 277-497.
- LALEVA, T. D. (2010) «El extraño caso del verbo búlgaro», *Revista Española de Lingüística*, 40/1, p. 97-125.
- LINDSTEDT, J. (1985) *On the Semantics on Tense and Aspect in Bulgarian*, Slavica Helsingiensia, 4, Helsinki, University of Helsinki.
- LUNT, H. G. (1952) *A Grammar of the Macedonian Language*, Skopje, Državno knigoizdatelstvo.
- MASLOV, Ju. S. (1982) *Gramatika na búlgarskija ezik*, Sofija, Nauka i izkustvo. [Orig. rus: *Grammatika bolgarskogo jazyka*, Moskva: Vyššaja Škola, 1981.]
- MIRČEV, K. (1963) *Istoričeska gramatika na búlgarskija ezik*, Sofija, Nauka i izkustvo.

- (1976) «Za sčetenijata na glagola *imam* + minalo stradatelno pričastie v búlgarski ezik», dins P. Pašov i R. Nicolova (ed.) *Pomagalo po búlgarska morfologija. Glagol*, Sofija, Nauka i izkustvo, p. 312-315.
- MORENO CABRERA, J. C. (1991) *Curso universitario de Lingüística general*, tomo 1, *Teoría de la gramática y sintaxis general*, Madrid, Síntesis.
- NICOLOVA, R. (2008) *Búlgarska gramatika. Morfologija*, Sofija. Univ. izd. «Sv. Kliment Ohridski».
- OLIVARES NIQUI, A. (1998) «Opit za šapostavka na katalonskata s búlgarskata glagolna sistema», *Šapostavitelno Ezikoznanie*, 19/5: 76-83.
- (2012) «Notas al estudio diacrónico del valor resultativo en el verbo búlgaro-macedonio», dins A. Cabedo i P. Infante (ed.) *Lingüística XL. El lingüista del siglo XXI*, Madrid, SEL Ediciones, p. 167-174.
- (2017a) «¿Existe un modo evidencial en búlgaro?», dins B. Cornillie i D. Izquierdo Alegria (ed.) *Gramática, semántica y pragmática de la evidencialidad*, Pamplona, EUNSA, p. 231-254.
- (2017b) «Un ensayo de comparación entre el verbo catalán y búlgaro», dins S. Gumiel Molina, M. Leonetti i I. Pérez-Jiménez (ed.) *Investigaciones actuales en lingüística*. Vol. 3, *Sintaxis*, Alcalá de Henares, Universidad de Alcalá, p. 127-141.
- (2019) «La partícula *da* i el problema de l'oració completiva búlgara», *Lingüística en la Red*, 16: p. 1-25.
- PAŠOV, P. (1976) «Búlgarski glagolni vremena», dins P. Pašov i R. Nicolova (ed.), *Pomagalo po búlgarska morfologija. Glagol*, Sofija, Nauka i izkustvo, p. 186-209.
- (1984) «Slučaj na slivane na segašen s minal orientacionen moment v sistemata na búlgarskija glagol (preizkazni i uslovni formi)», *Ezik i Literatura*, 39/1, p. 4-10.
- (1989) *Praktičeska búlgarska gramatika*, Sofija, Narodna prosveta.
- PENČEV, JO. (1987) «Perfekt i prevrašane v perfekt». *Dokladi ot II Meždunaroden kongres po búlgaristika*, vol. 3, p. 468-474.
- PÉREZ SALDANYA, M. (2002) «Les relacions temporals i aspectuals», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró i M. Péez Saldanya (ed.) *Gramática del català contemporani*, Barcelona, Empúries, p. 2567-2662.
- PETKOV, P. (1987) «Kām vāprosa za šastava na temporalnata paradigma v búlgarskija ezik», *Šapostavitelno ezikoznanie*, 12/2, p. 37-49.
- REICHENBACH, H. (1947) *Elements of symbolic logic*, New York, The Free Press, London, Collier-Macmillan.
- ROJO G. & A. VEIGA (1999) «El tiempo verbal. Los tiempos simples», dins I. Bosque i V. Demonte (ed.) *Gramática descriptiva de la lengua española*, vol. 2, Madrid, Espasa Calpe, p. 2867-2934.

- STANKOV, V. (1983) «Vreme na glagola», dins St. Stojanov, K. Ivanova, P. Pašov i V. Stankov (ed.), *Gramatika na sävremennija búlgarski knižoven ezik*, vol. II, *Morfologija*, Sofija, BAN, p. 288-350.
- STOJANOV, St. (1984) *Gramatika na búlgarskija knižoven ezik*, Sofija, Nauka i izkustvo.

2. Fonts dels exemples

A més dels exemples aportats pels lingüistes búlgars de l'apartat 3, la resta procedeixen de les obres següents:

- DIČEV, S. (1987) *Za svobodata (Per la llibertat)*, Sofija, BZNS.
- GRUEV, S. (1991) *Korona ot trāni (Corona d'espines)*, Sofija, Búlgarski pisatel.
- KACAROV, K. (1970) *60 godini živjana istorija (60 anys d'història viscuda)*, Montreux, Promidrin.
- KARASLAVOV, Sl. Hr. (1984) *V dnite na car Ivajlo, na han Nogaj, na Georgi Terter i Teodor Svetoslav (En els dies del tsar Ivajlo, del khan Nogaj, de Georgi Terter i Teodor Svetoslav)*, Sofija, BZNS.
- TATARČEV, Hr. (1995) *Vātrešnata makedono-odrińska revolucionna organizacija kato mitologična i realna sāštност (L'organització revolucionària interna macedònia d'Odrin [Edirne] com a essència mitològica i real)*, Sofija, Makedonija press.
- VAZOV, Iv. (1974 / 1894) *Pod igoto (Sota el jou)*, Sofija: Búlgarski pisatel.